

Tiit Hennoste

Sissejuhatus

1. Teksti lingvistiline uurimine algas tõsisemalt 60ndate aastate teisest poolest, kui kujunes välja lausegrammatika laiendus tekstigrammatika (TG). TG põhiliseks uurimisobjektiks sai koherents (kohesioon, sidusus) ning eesmärgiks seletada selle kaudu tekstilisuse olemust ja piire. Kui seletav teooria jooksis TG 70ndate aastate lõpuks ummikusse, temast jäi järele eelkõige koherentsinähtuste kirjeldus (vt Hennoste 1986). Uueks seletavaks teooriaks tõusis tekstiteooria ehk diskursuse analüüs (DA). Erinevalt TGst asetas DA rõhu mitte tekstile enesele, vaid selle interpreteerimise psühholoogilistele mehhanismidele inimeses, püüdes teksti olemust seletada selle interpreteerimisel toimuvate protsesside kaudu. Käesolev artikkel ei sea endale eesmärgiks kirjeldada erinevaid TG ja DA tekstimudeleid (nt Halliday, Hasan 1976; Enkvist 1975; Dijk 1977; Clark, Clark 1977; Hobbs 1978; 1979; Beaugrande, Dressler 1981; Dijk, Kintsch 1983; Johnson-Laird 1983). Siin on esitatud autori enese arusaamine tekstiloomise protsessist, ning osutatud üksnes olulistele samasustele ja erinevustele nimetatud mudelitega. Mudel on aluseks eestikeelsete tekstide ehituse analüüsimisel (vt nt Hennoste 1987).

2. DA tekstimudelid kirjeldavad valdavalt teksti interpreteerimise protsessi (comprehension). Selle põhjuseks on ajalooline traditsioon ning asjaolu, et katselisteks psühholingvistilisteks uuringuteks on vajalik kontrollitav lähtematerjal. Teksti loomist (production) vaadeldakse mõnikord kui ümberpööratud interpretatsiooni, eriti GGst lähtuvates mudelites. Uuema aja psühholingvistika leiab, et vähemalt teksti tasemel pööratavus ei kehti (Clark, Clark 1977, 225; Dijk, Kintsch 1983, 261-264). Seega tuleb loomisprotsessi vaadelda küll seotuna interpretatsiooniga, kuid siiski eraldi. Tavaliselt on loomise pool esitatud lühidalt ja pealiskaudselt. Käesolevas on valitud uurimiseks nimelt teksti loomine, mida esitatakse teoreetilise mudelina, toetudes loogikale ja psühholingvistikas saadud empiirilistele andmetele

nii loomise kui interpretatsiooni kohta.

3. Tavaliselt vaadeldakse interpretatsiooni protsessina, mis toimub kolmel tasandil. Nendeks on pindtekst, propositsio-naalne baas ja situatiivne mudel (vt Perring, Kintsch 1985). Pindtekstist tehakse baas. See on semantilise tasandi üksus, mis koosneb propositsioonidest ja nende suhetest ning on isomorfne teksti pindstruktuuriga (st arvestab žanrispetsiifikast tingitud tekstiosade erijärjestusi jms). Lisaks baasile tehakse situatiivne mudel, mis sisaldab kogu tekstis kirjeldatava situatsiooni reproduktsiooni (st lisaks tekstis olevale infole toob interpreteerija sinna ka infot väljast-poolt; vt Johnson-Laird 1983; Dijk, Kintsch 1983, 11). Mudel on isomorfne kirjeldatava situatsiooniga.

Käesolevas tekstimudelil opereeritakse kuue tasandiga. Situatiivsel, mittekeelelisel üldtasandil on nendeks "päris tegelikkus", projektsioon ja ideetasand; keelelisel üldta-sandil semantiline (sisu-), leksikaalne/grammatiline (vor-mi-) ja fonoloogiline/ortograafiline (väljendus-) tasand. Isomorfiaprobleeme vaatleme täpsemalt mudeli kirjelduses.

4. Tasanditega risti paiknevad astmed, mis eristavad erine-va mahuga üksusi. Tavaliselt tuuakse välja 3-4 astet. Pind-teksti termineis on nendeks terviktekst, paragrahv, lause ja elementaarlause (clause). Neile vastavad üksused kognitiiv-sel (mittekeelelisel) tasandil on mälestus, episood, mõte ja fookus (Chafe'i termineis; vt ka Longacre 1979; Dijk 1982; Brown, Yule 1983). Käesolevas mudelis on kasutatud kolme as-tet, mille üksused on viidud vastavusse valitud kuue tasan-diga. Saadud süsteemi võib kujutada järgmiselt:

projektsioon(P)	idee(I)	sisu	vorm	väljendus
1.sündmuse P		tekst	tekst	tekst
2.stseen	I-komplekt	episood	paragrahv	absats
3.üksiksündmus (ÜS)	I-proposit- sioonide komplekt	proposit- sioonide komplekt	grammatil. elementaar- lause	foneetil. elementaar- lause

Tasandite ja astmete rjstumispunktides tekkinud sõl-med peab kõneleja läbima teel sündmuse Pst tekstini.

5. Tekstimudelid võib jaotada kahte tüüpi. Strateegilised mudelid kirjeldavad teksti interpreteerimise või loomise reegleid või strateegiaid (nt Dijk, Kintsch 1983). Viimased

koondatakse gruppidesse lähtudes traditsioonilistest keeleteaduse alaosadest (süntaks, semantika, kõneaktid jne). Retoorilised mudelid võtavad lähtepunktiks tehted, mis oluliselt kattuvad klassikalises retoorikas olevate tekstiloomise etappidega (inventio, dispositio, elocutio; vt Enkvist 1985). Sellist mudelitüüpi esindavad nt Hobbs (1978; 1979) ja Beaugrande, Dressler (1981).

Käesolev mudel on tehtekeskne. Reegleid ja strateegiaid on vaadeldud kui tehte sooritamise viise ja võimalusi, kuid erinevalt retoorilistest mudelitest ei ole siinsed tehted seotud kindlate tasandite, astmetega või sõlmedega.

6. Keelel ja tekstil on välja toodud hulk erinevaid funktsioone. Erinevad liigendused on koondatavad kolme põhifunktsiooni alla: deskriptiivne (ideid edastav, propositsionaalne sisu), interpersonaalne (paljude allfunktsioonide kompleks, mille kaudu suhtlejad seostavad ennast suhtlusaktiga), tekstuaalne (kuulaja seisundit hindav ning vastavalt sellele teksti töötlemist juhtiv) (vt Lyons 1977, 50-56; Clark, Clark 1977, 25; Halliday 1980). Suur osa tehtekeskseid autoreid neil funktsioonidel vahet ei tee (nt Hobbs). Käesolevas mudelis on püütud funktsioone lahus hoida. Siinne mudel kirjeldab ainult deskriptiivse info vahendamist.

7. Kõneleja ei edasta kunagi deskriptiivselt "päris" tegelikkust, vaid oma mõtlemise viisi sellest, oma pilti tegelikkusest, ehk projektsiooni (P). Pd luues võib kõneleja olla toetunud nii reaalsusele (nt autoavarii) kui ka oma fantaasiale (nt ilukirjanduses). Loomulik on toetuda reaalsusele ning teha oma P sellega isomorfne. Kui Ps olevad faktid ja nende suhted erinevad reaalsuse omadest, tuleb sellest kuulajale eraldi teada anda. Teksti interpreteerimisel peab kuulaja seega teadma antud Ps teotsevaid seaduspärasusi.

Tehted.

1. Kõneleja peab tegema deskriptiivse funktsiooni täitmiseks suhtlusaktis vähemalt järgmised tehted: liigendamine, järjestamine, kustutamine/taastamine, propositsioneerimine, vahendamine, sidumine.

Kõneleja lähtepunktiks teksti loomisel on P. P. on pidev, tekst saab aga olla üksnes diskreetsetest osadest koos-

nev. Seega tuleb P liigendada osadeks, mida saab keeleliste vahenditega väljendada. Ps olevad faktid ei pea olema järjestatud lineaarselt, vaid nt ruumiliselt või hierarhiliselt. Tekst aga saab olla vaid lineaarne. Seega tuleb liigendamisel saadud osad järjestada. P sisaldab suure hulga infot, millest osa on kuulajale juba tuntud (elust "ühiste tähtede all", eelnevatest tekstidest jm), osa aga suudab kuulaja ise järeldada. Teisalt on nt tegelikkuse suhete hulk tunduvalt suurem kui grammatiliste sõltuvuste repertuaar. Seega ei pea ega saa kogu Pd keeleliselt väljendada, vaid osa sellest kusutatakse. Liigendamise ja kustutamise teel saadud üksused tuleb vahendada kuulajani, st leida neile keelelised ekvivalendid. Vahendamiseks tuleb need üksused siduda keeleüksustega tähendustasandi kaudu. Selleks tuleb neile anda struktuur, mis on isomorfne tähendustasandi üksuste omaga, st nad tuleb propositsioneerida. Ja lõpuks, faktid Ps on omavahel mitmesuguste sidemetega seotud, see sidumine tuleb säilitada läbi kogu tehete rea ning viia kuulajani.

Siin oli esitatud vaid osa sõlmi, milles mingi tehe aset leiab. Tegelikus suhtluses on tehted sõlmeülesed. Ka ei ole toodud tehete hulk lõplik, vaid avatud suurus, st need tehted võime omakorda jaotada erinevateks alateheteks.

2. Igal tehtel võib välja tuua kaks alaliiki: valiku ja loomise. Valik toetub suhtlejates olemas olevatele loomulikele suhetele sama sõlme eri üksuste või eri sõlmede vahel (nt sõnade semantilised mõttesisusuhed, referentsisuhe sõna ja objektiprojektsiooni vahel jms). Loomine seisneb üksuste vahel uute, mitteloomulike suhete kehtestamises, mille tulemuseks on uus suuremat järku üksus (nt uus sõna, metafoor jms). Reaalne tekstiloomisprotsess on alati valiku ja loomise ühtsus. Mida sügavam tasand ja suurema mahuga aste, seda enam on tegu loomisega (tekst on loodavam kui sõna, suhted objektiprojektsioonis loodavamad kui fonoloogias jne). Siin on oluline lisada, et valik ei tähenda mitte uue info puudumist. Valiku aluseks olevad suhted on üldistused väljaspool konteksti, uus info valiku puhul seisneb aga osutamises, et vastav suhe on olemas antud sündmuses kahe konkreetse nähtuse vahel. Järgnevas on ideaalina vaadeldud nimelt valikut ning jäetud loomine kõrvale.

3. Igasuguse mudeli komponendid on paigutatavad skaalale modulaarsus/interaktiivsus (Beaugrande, Dressler 1981,32). Mo-

dulaarsed komponendid on üksteisest isoleeritud, interaktiivsed aga omavahel seotud ja üksteist kontrollivad. Siinses mudelis on lähtutud interaktiivsest seotusest. Loomisprotsessi tehet on vaadeldud analoogilisena sõna semantilise interpreteerimise konnektiivse mudeliga (Klimesch 1987). Siin on kasutatud terminit polüloogiline tehe.

Kõneleja fokuseerib korraga ühe sõlme (sõlm koosneb tehetest selles ja üksustest ning nende suhetest, millega tehteid tehakse). Kuid tehet ei tee ta isoleerituna teistest sõlmedest, vaid moodustab fookusest ja ülejäanud sõlmede seast valitud abisõlmedest ajutise üksteisega seotud sõlmede kobara. Kõik lisaõlmed selles on fookusega vahetult seotud.

Tehe algab fookuse aktiveerimisega. See omakorda aktiveerib abisõlmed, mis seejärel seostuvad otse omavahel ning lõpuks läheb aktivatsioon tagasi fookusse. Seega pole tegu monoloogilise protsessiga, nagu eeldaks reeglitele toetuv modulaarne mudel, kus üks sõlm annab edasi korralduse järgnevale. Siinses mudelis on tehe polüloogiline ja juhitud printsiipidest ning strateegiatest.

Polüloog võib olla kahte tüüpi: küsimus/vastus ja kooperatiivne. Tehe on nende kahe tüübi ühtsus. Fookus küsib vastust abisõlmedelt ja ühtlasi pakub välja oma esialgse lahendi. Abisõlmed koopereeruvad omavahel, arutavad läbi variandid ning annavad fookusele kooskõlastatud vastuse. Osa abisõlmi sisaldab seejuures juba tehtud tehete tulemused, osa aga järgnevaid tehteid hüpoteetilise plaanina.

4. Iga tehe võib olla valik või loomine. Esimesel juhul toetatakse suhtlejas olevatele loomulikele sõlmekobaratele, teisel juhul luuakse uusi kobaraid. Siinses mudelis on lähtutud ideaalina valikust, mille puhul loomulikus kobaras osalevad fookusega vahetult külgnevate tasandite ja astmete sõlmed. Kui nt tehet tehakse propositsioonisõlmes, siis aktiveeritakse lisaks ka idee propositsioon, episood ja grammatiline elementaarlause. Loomise puhul võidakse mõni neist asendada või juurde lisada uusi (nt luuletuse loomisel fonoloogiline elementaarlause selle rütmistruktuuri korrastuse arvestamiseks).

Valiku puhul kehtib reegel, et mida rohkem on abisõlmi kobaras, seda kiiremini ja täpsemalt toimub fookustehte tegemine. (Abisõlmede loomulik hulk on piiratud lühimälu mahu-

ga 7^{±2} üksust). See on kooskõlas argitõdemusega, et mida enam on kõnelejalatel juba öeldust meeles ja mida täpsemini on tulevane tekst planeeritud, seda kergem on teda teha. Loodud kobarate puhul protsess eeldatavasti aeglustub.

5. Reaalses suhtlemises on teksti loomine ja interpreteerimine alati spontaansed protsessid. Kõneleja takerdub, kordab ennast, võtab tagasi eelmise tehte ja alustab uuesti, kui polioloog annab eitava tulemuse, jne. Sellise spontaansuse väljenduseks teksti pinnal on hesitatsioonid (vt nt Clark, Clark 1977, 259 jj). Mudelis esitame edaspidi tehted lihtsuse mõttes ideaalsetena. Me ei osuta igal üksikjuhul, millised on loodud abisõlmed ja nende nõuded, kuid eeldame, et tehe toimub valitud abisõlmekobaraga kooskõlas. Loomisprotsessi vaatleme ühesuunalise järjestikuste tehete reana sellises järjekorras: sündmus P, stseen, ÜS, I-propositsioonide komplekt, propositsioonide komplekt, grammatiline elementaarlause, fonoloogiline elementaarlause.

6. Siia tuleb lisada kaks märkust. Esiteks: sinne mudel arvestab ainult deskriptiivset funktsiooni. Reaalses suhtlemises peab kõneleja täitma ka tekstuaalset, prognoosima kuulaja seisundi vastava tehte hetkeks. See tähendab, et üheks loomulikuks abisõlmeks on alati ka kuulaja eeldatav fookussõlm, mis on kõneleja fookussõlme suhtes küsija rollis.

Teiseks, mudel töötab samamoodi olenemata sellest, kas reaalne suhtlus on väline monoloog, dialoog või polioloog. Monoloogi puhul on kuulaja fookussõlm olemas kõneleja hüpoteesina kuulaja oletatavast seisundist, dialoogi või polioloogi puhul aga võib see olemas olla reaalselt keeleliselt väljendatuna (nt küsimusena kõnelejale).

7. Tehteid kontrollivad neli regulatiivset printsiipi, mis on loomult strateegilised ja vastastikku seotud: jõudlus, efektiivsus, ikoonilisus ja kontekstisobivus (vrd Beaugrande, Dressler 1981, 11; Itkonen 1986). Kõigi printsiipidega seotub strateegiaskaala, mis ulatub kõnelejakesksest kuulajakesksele. Esimene ots arvestab maksimaalselt kõnelejat, teine kuulajat. Tegelikud tekstid ja nende osad paiknevad mingis skaalaotste vahepunktis. Ideaalsena on siin vaadeldud kuulajakeskset strateegiat. Enam-vähem seda kirjeldab ka nt Grice'i kooperatsiooniprintsiip (Grice 1985).

Jõudlus ja efektiivsus kontrollivad eelkõige tekstide vastavust suhtlejate omadustele ning rakenduvad eelkõige kus-

tutamisele ja vahendamisele. Sealjuures on jõudlus seotud põhiliselt tekstuaalse funktsiooniga, efektiivsus aga ülejäänutega. Jõudlus väljendab jõukulu suurust teksti loomisel ja interpreteerimisel. Nt kuulajakeskse strateegia rakendamisel teeb kõneleja teksti nii, et kuulaja peaks selle interpreteerimisel võimalikult vähe jõudu kulutama. Efektiivsus paikneb otsekui jõudlusega risti ja mõeldab teksti või selle osaga antava uue info hulka. Mida enam infot antakse sama vahendihulgaga, seda efektiivsem on tekst. Nt loodud tekst on efektiivsem kui valitud. Ideaalina vaatleme minimaalselt efektiivset teksti. Selline vaade on kooskõlas kuulajakeskse strateegiaga.

Ikoonilisus kontrollib teksti vastavust vahendatava P omadustele ja on vaadeldav skaalal isomorfiast asümmeetriani. Isomorfse teksti puhul peegeldab teksti struktuur täpselt P struktuuri ja järgib seega inimese taju, tähelepanu ja mälu üldprintsipi (vt Dijk 1977, 103-108; Hobbs 1978; Enkvist 1981). Asümmeetria puhul on suhted maksimaalselt mittevastavuses. Ikoonilisus seostub kõigi funktsioonidega ning eelkõige liigendamise ja järjestamisega. (Lisaks sellisele ikoonilisusele eri tasandite üksuste vahel on mõnikord kõneldud sama terminit kasutades ka ikoonilisusest sama tasandi erinevate üksuste vahel; vt Enkvist 1975, 108; 1986). Järgnevas on ideaalina vaadeldud isomorfset teksti (vt ka Chafe 1979).

Kontekstisobivus seisneb teksti vastavuses suhtlusi- tuatsioonile. Siin võib välja tuua rea erinevaid skaalasiid (suulisuse aste, spontaansuse aste, dialoogilisuse aste jms). Käesolevas on ideaalina vaadeldud kontekstivaba teksti.

Teksti loomise mudel

1. Suhtlusakti võib deskriptiivse funktsiooni seisukohast esitada lühidalt järgmiselt:

- a) kõnelejal on olemas sündmuse projektsioon (SP), mida ta soovib kuulajani viia. See on lähteseisund;
- b) kõneleja teeb SPst teksti. Selleks tuleb tal teha rida tehteid erinevates sõlmedes;
- c) kuulaja loob teksti ja oma teadmiste abil tekstiprojektsiooni (TP), mis ideaalis on identne SPga. See on lõppseisund.

2. Reaalses suhtluses peab kõneleja pidevalt prognoosima kuulaja seisundit ning andma talle tekstuaalset teavet selle

kohta, kuidas teksti töödelda, et TPni jõuda. Sellest seisukohast tegutseb tekst mitte teadmiste andjana, vaid katalüsaatorina, mis vabastab kuulajas interpreteerimiseks vajalikud vahendid. Siiani on lahendamata probleem, kuidas tagada, et kuulaja leiaks oma mälust üksnes vajaliku ja piisava info (vt Brown, Yule 1983). Samuti ei lange reaalse kuulaja omadused kokku kõnelejas oleva kuulajamudeliga ehk mentaalse kuulajaga. Seega ei ole reaalses suhtluses võimalik absoluutne kokkulangemine SP ja TP vahel. Käesolevas on eeldatud, et SP võrdub TPga, seega on tekstuaalse funktsiooni seisukohast tegu ideaalse kuulajaga. See on selline, kes igas teksti punktis teab kõike, mida tekst eeldab teda selles punktis teadvat, ja ei tea, kuid on ette valmistatud vastu võtma ja mõistma seda, mida tekst selles punktis sisse toob (Fillmore 1982, 253). Edaspidises eraldi tekstuaalset funktsiooni täitvaid vahendeid ei vaadelda (vt nende kohta Hennoste 1987).

3. Lisaks teadmistele erinevad ka reaalsete suhtlejate võimed (mälu maht, seostamisvõime jms). Käesolevas on lähtutud ideaalsest mälest.

Küsimus mälu ehitusest ja tegevusest teksti loomisel ning vastuvõtul on üheselt lahendamata. Siin on lähtutud veidi lihtsustatud kujul Dijk/Kintschi mudelist, mis on tehtud eelkõige interpreteerimise tarvis (vt Dijk, Kintsch 1983, 335-354). Kõneleja loob episoodilises mälest eraldi ajutise tekstimälu. See sisaldab P, vajalikud teadmised selle töötlemiseks, teksti loomise käigus tehtud teiste tasandite ja astmete osi jne. Tekstimälu on otsekui ladu, milles olev materjal on aktiveeritud võrreldes ülejäänud episoodilises ning semantilises mälest oleva infoga. Tekstimälest võetakse materjali vajalike koguste kaupa ning viiakse töötlemiseks protsessorisse. Protsessori aktiivne osa on lühimälu omadustega, st korraga töödeldava info hulk on ära määratud lühimälu mahuga, mis on 7^{+2} üksust (chunk) minimaalse protsessori korral, tüüpiliselt kõigub aga 4-6 üksuse vahel (MacGregor 1987). Üksuste omadused ei ole seejuures olulised. Protsessorist läheb töödeldud materjal tekstina kuulajani või tagasi tekstimällu ootele.

4. SPd tekstiloomise algul või TPd interpreteerimise algul vaatleb enamik uurijaid koosnevana kahest osast. Nendeks on tulevase teksti või TP tuum, (põhiidee, topik, makrostruktuur), mida suhtleja asub töötlemata, ning P hüpoteetiline

plaan või skeem, mille alusel see töötlemine toimub (Hobbs 1979; Chafe 1983; Johnson-Laird 1983; Dijk, Kintsch 1983). Ilmselt on aga selline lähteseisund pigem ideaalne kui reaalne. Tegelikuses on SP ilmselt heterogeenne kogum, milles on makrostruktuurideks üldistatud osade kõrval detailsemal astmel sündmusekomplekte ja ka puuduvaid osi. Nimelt sellise SP olemasolu kinnitab argikogemus, aga ka nt Chafe'i uurimused, kes kasutab selle osade tähistamiseks terminit mälestus (Chafe 1979, 161). Oluline on see, et selline keerukas, heterogeenne ja ulatuslik SP pole ilmselt sobiv baasüksus teksti loomiseks. Baasiks tuleb valida temast mingid väiksemad osad, millel on suhteliselt püsivad omaduste komplektid.

Heterogeensust ei tohi segi ajada terviklikkuse/osalisusega. Heterogeenne SP võib olla nii terviklik kui osaline. Tervikliku deskriptiivse SP puhul on kõnelejal enesel olemas kogu info, mida ta soovib tekstiks teha. Osalise SP puhul eeldab ta osa info saamist kuulajalt. Terviklik SP on lähtepunktiks välise deskriptiivse monoloogi loomiseks, kooperaatiivses dialoogis aga on lähtepunktiks mõlema osavõtja osalised SPd, mis vastastikuse infovahetuse tulemusel annavad lõppseisundiks mõlemale terviklikud TPd. Siin arvestame lähtepunktina terviklikku SPd.

5. Sellise lähenemise korral tuleb esmalt otsustada see, mille alusel valitakse baasüksuste töötlemise järjekord. Valikut juhib ikonism, ideaalis lähtutakse isomorfiast baasüksuste ja neid vahendavate tekstiüksuste järjestuses. Isomorfilise teksti puhul kõneleme tekstiosade loomulikust järjestusest (nt varasem sündmus enne hilisemat, põhjus enne tagajärge, suur enne väikest jne; vt Dijk 1977, 103-108). Interpersonaalse või tekstuaalse funktsiooni huvides võib kõneleja muuta nii töötlemisjärjekorda (nt tekstiehitusmalle arvestades) kui ka üksnes vahendamisjärjekorda, suunates juba töödeldud osad tekstimälusse tagasi.

6. Baasüksust erinevalt SPst kõneleja mitmeti tõlgendada ei saa. Seda ta võib vaadelda üksnes kui terviklikku. Selline lähenemine eeldab, et reaalses suhtluses saavad baasüksused olla väga erineva mahuga. Siiski onreaalsete monoloogide alusel välja toodavad tüüpilised võimalused, millest edasises lähtumegi oma ideaalmudeli koostamisel. (Termin tüüpiline on meie käsituses ekvivalentne terminiga loomulik (vrd Wursel 1983)).

Terviklikkust ei tohi segi ajada augulisusega. Viimasel juhul on kõnelejal puudu mingi kõrvalasuvate üksustega samal detailsusastmel asuv osa, mis on aga talle tema enese teadmiste alusel taastatav (vrd puuduv side tekstis; Dijk 1977, 108-112). Järgnevas on lähtutud ideaalina aukudeta baasüksustest.

Aukudeta baasüksus võib olla kas osaliselt või täielikult reaalne või hüpoteetiline. Reaalne üksus on selline, mille puhul kõnelejal on mälus olemas faktide ja suhete võrk sellisel detailsusastmel, nagu ta soovib edasi anda. Hüpotetiline osa on selline, mille faktid ja suhted on tekstimälus järeldatavatena. Selline osa on saadud üldistamise teel ning on analoogiline eelnevalt vaadeldud tuumaga.

Reaalsust/hüpoteetilist ei tohi segi ajada mitmete teksti omadustega. Nii näitab spontaansus/ettevalmistatus seda, kui palju loomisprotsessi spontaansusest vahendub pindtekstis. Fragmentaarsus osutab teatud žanrstruktuuri. Täielikkus/mittetäielikkus annavad edasi tekstist saadava ja TP loomiseks vajaliku info suhet.

7. Millised on baasüksuse omadused ja maht? Beattie (1983, 32-55) on leidnud, et kõneleja loob tüüpiliselt teksti tsüklike kaupa, mille keskmiseks pikkuseks on eri andmetel 18 või 22 sekundit. Normaaltempos (100 sõna minutis) jõuab kõneleja selle ajaga ütelda 30/37 sõna. Sellise pikkusega on tekstis keskmine absats (Friedman 1984). Samasuurustest üksustest kõneldakse ka paragrahvi termineis, mille semantikataseandi vasteks on episood (Longacre 1979; Dijk 1982). Seega võime väita, et teksti luuakse üksuste kaupa, mille tüüpiliseks vasteks tekstis on paragrahv ja episood. Sellist tekstiloomise baasüksust nimetame projektsioonitasandil stseeniks.

Paragrahvi iseloomustavad püsiv osaliste koosseis ja koht ning pidev aeg, kokkuvõtva terminiga püsiv orientatsioon (Hinds 1979). Samasugused omadused peavad olema ideaalsel stseenil. Reaalses suhtluses võib sellest isomorfiast tekstuaalsetel või interpersonaalsetel põhjustel kõrvale kalduda (nt paigutada absatsipiirid stseenipiiridest erinevalt; vt Hennoste 1985).

8. Siia tuleb lisada kaks märkust. Esiteks, orientatsiooni muutmiseks ja seega uue stseeni alustamiseks ei pea muutama kõiki antud stseeni omadusi, vaid piisab ühest (nt ühe tege-

lase lahkumine). Selline reegel lubab korrastada fakte SPs stseenideks mitmel erineval viisil. Teiseks, püsiv orientatsioon ei tähenda, et igas stseeni vahendava paragrahvi lauses peaksid olema nt kõik tegelased nimetatud. Pindteksti vaatlemisel sellest seisukohast tuleb arvesse võtta ka kustutamise nõudeid.

9. Stseen oli meil välja eristatud projektsioonitasandil kui ühtne terviklik osa suuremast Pst. Kuid tegelikus suhtluses ei pea kõnelejal üldse mälus olema projektsioonitasandi üksusi. Selline olukord tuleb ette nt ilukirjanduse loomisel, kus kirjanik võib alustada eraldi tegelastest, ajast, kohast jms ning alles hiljem organiseerida nad stseenidesse. Sellisel juhul on lähtepunktina tegu ideetasandi üksustega ning kõneleja loob projektsioonitasandit paralleelselt teksti loomisega. St kõneleja tegevus on korraga nii looja kui interpreteerija oma.

10. Väljaeraldatud stseeni asub kõneleja protsessoris töötlemas. See seisneb stseeni liigendamises väiksemateks osadeks ja saadud osade järjestamises.

Ka siin toimub järjestamine vastavalt ikoonikale, ideaalis seega isomorfiselt. Loomulikest järgnevustest võivad paragrahviosi kõrvale kallutada mitmed erinevad interpersonaalsed ja tekstuaalsed mõjurid (nt paragrahviehituse erireeglid, mitmesugused retoorilised printsiibid, grammatilised nõuded osalauseste järjekorrale vastavas keeles jne (vt Hinds 1979; Dijk 1982; Enkvist 1986).

Teiseks küsimuseks on stseeniosade omadused ja maht. Arvestades protsessori võimalusi, saab kõneleja jaotada stseeni 7^{+2} osaks. Stseeni mahtu arvestades peaksid need osad tekstis olema 3-7 sõna suurused ning võtma aega 2-4 sekundit. Ka selline üksus on tekstides olemas. Selleks on elementaarlause (clause), mille tüüpikkuseks eri keeltes on 5-6 sõna ning mille tüüpstruktuur nt soome keele suulises monoloogis on alus-öeldis-kohamäärus/ajamäärus (Pajula, Palomäki 1984; Chafe 1979). Eeldame ideaalis, et projektsioonitasandil on stseeni osaks üksiksündmus (ÜS), mille mahuks on keskmiselt 5 väiksemat üksust ning milles esinevad tegelased, tegevus, koht ja aeg. Sellist ÜSi vaatleme kui projektsioonitasandi liigendamise lõppüksust ning seega ideaalis tekstiloomise minimaalüksust. ÜSi asub kõneleja korraga viima projektsioonist pindtasandi suunas.

Ka ÜS võib analoogiliselt stseeniga kõnelejal puududa, kui teksti luuakse lähtudes ideetasandist.

11. Stseeni liigendamisel võime eristada kahte alatehet: detailiseerimist ja tükeldamist. Esimene seisneb üldistatud stseeni (makrostruktuuri) liigendamises konkreetsemal astmel olevateks ÜSideks. Tükeldamine on aga stseeni liigendamine samal üldistusastmel püsides. Seega piisab reaalse stseeni puhul tükeldamisest, hüpoteetiline nõuab aga lisaks ka detailiseerimist. Liigendamise lõpptulemuseks on ÜSid, mis on kõneleja arvates sellisel detailsusastmel, mis on sobiv keeleliselt vahendamiseks. Ideaalis on sellisena vaadeldavad ÜSid põhiasemel (analoogiliselt E. Roschi põhitasandi kategooriatega; vt nt Clark, Clark 1977, 464-468). Reaalses loomisprotsessis ei pea see kehtima. Seal ei pea ÜSid olema üldse ühel ja samal detailsuse astmel. Sellele osutavad reaalsed tekstid, kus on kõrvuti erineva üldisuseastmega sündmusi vahendavad laused. Sealjuures võivad üldisema ja detailsema ÜSi (ning vastavate elementaarlausete) suhted olla kahesugused. Üldisem ÜS võib sisaldada detailsemaid, mida eraldi tekstimälus olemas ei ole, aga ta võib sisaldada ka selliseid detailsemaid ÜSe, mis on eraldi välja toodud. Esimesel juhul jääb vastavate ÜSide detailiseerimine või kõrval asuvate ÜSide üldistamine kuulaja teha, teisel juhul jõuavad kuulajani nii faktid kui nende üldistus.

12. Väljaeraldatud ÜSi asub kõneleja protsessoris edasi töötlemata. ÜS on tervik, mis kordab oma struktuurilt talle aluseks olnud tegelikkuse või fantaasiasündmusi. Selleks, et teda keeleliselt vahendada, tuleb anda talle lineariseeritav struktuur. Et ÜSi haakumine keelega toimub semantikatasandi kaudu, peab seotav mittekeeleline üksus olema analoogiline propositsiooniga. Sellist tehet nimetame propositsioneerimiseks. Chafe'i (1983) järgi seisneb see kolmes alatehtes: ÜSist tuleb välja eraldada objektid, kuna neil on suuremat järku eksisteerimisaeg kui ÜSil; objektide hulgast tuleb valida eksplitseeritavad ja neile tuleb anda rollid ÜSis. Siinne skeem on saadud Chafe'i oma arendamise ja ümbertöötamise teel. Me eeldame, et propositsioneerimine toimub omaette mittekeelelisel tasandil, nimelt ideetasandil, ja jaguneb mitmeks alatehteks.

13. Esimeseks alatehteks on tervikliku ÜSi liigendamine osa-

deks. Nendeks on objektid, tegevus, koht ja aeg. Keskseks osaks, mille ümber kogu sündmus koondub, on tegevus. Ülejäänud osad on sellele allutatud. Järgnevaks tehteks on allutatud osade sidumine ükshaaval tegevuse külge. Selleks tuleb objektidele anda rollid antud sündmuses. Need on analoogilised, ideaalis isomorfsed semantiliste rollidega käändegrammatikast (vt nt Erelt 1986,19). Selliseid rolle omavaid objekte nimetame osalisteks.

Saadud struktuur on analoogiline omavahel seotud propositioonide kogumiga semantikatasandil ning on edaspidi liigendatav üksikuteks ideepropositsioonideks.

Neist tehetest aga ei piisa. Nad olid tehtud võttes arvesse semantikatasandi üksusi kui järgnevat töötlemissõlme. Lisaks sellele tuleb aga arvesse võtta ka teksti loomise baasüksust ning selle vastet ideetasandil. Viimaste seisukohast jagunevad ÜSi osad kahte liiki, püsivateks ja muutuvateks. Püsivad esinevad kõigis vastava stseeni ÜSides, muutuvad ainult ühes ÜSis. Püsivad osad on tegelased, koht ja aeg, muutuvad on tegevused. Selle jaotuse seisukohast on püsivad osad iseseisvad ega sõltu tegevusest mingis ÜSis. Objekte nimetame sellest seisukohast tegelasteks. Seega toimub propositsioneerimisel otsekui osade elementide kahekordistamine protsessoris. See kahekordistamine on oluline vahendamisel ja sidumisel. Nt võib püsivad elemendid edastada ühe keeleüksusega, kuid võib ka nende mõlemad aspektid eraldi välja tuua:

(1) Naine vaatas ennast peeglist.

Siin on sama tegelane kahes eri rollis samas ÜSis ning kumbki roll on väljendatud omaette sõnaga (naine/ennast).

Püsivad osad omakorda jagunevad kahte liiki mitme stseeni või terve P seisukohast. Koht ja aeg on piiratud antud stseeniga, tegelaste eksisteerimisaeg võib aga ulatuda üle mitme stseeni.

14. Siiani oleme liigendanud ÜSi esimese astme komponentideks. Kuid need komponendid on omakorda edasi liigendatavad. Analooogiliselt sõnade mõttesisule on ka ideetasandi üksused jaotatavad omaduste või tunnuste kimpudeks. Tunnused ise on taas vaadeldavad propositsioonidena. Selliselt on nt mingi objekt omaduste kombinatsioon, millest osa seostub tema kui osalisega, osa kui tegelasega ja osa on ühine. Ühtlasi on nt tegelase representatsioon isomorfnie ideepropositsiooni omaga.

Üksus niisugusel kujul on sarnane üksusega mentaalsest entsüklopeediast (vt Clark, Clark 1977, 411). Nende erinevus on selles, et entsüklopeediaüksus on kontekstiväline üldistus tegelikkuse faktidest, sinne üksus on aga konkreetse tegelikkuse ja projektsioonifakti peegeldus.

15. Seni oleme vaadelnud kõiki tehteid selliselt, et tehte alguses ja lõpus on vastavas üksuses olev infohulk ümber korraldatud, kuid sama. Reaalses suhtlemises toimub aga osa info kustutamine.

Kustutamist juhib üks üldprintsip: osuta ainult muutunut/uut (Brown, Yule 1983, 12). Projektsiooni- ja ideetasandil toimub kustutamine erinevalt. Projektsioonitasandi üksused esinevad kui tervikud ning neid saab kustutada ainult korraga (terve stseen, terve ÜS). Ideetasandil esinevad üksused aga kui madalamat järku üksuste kombinatsioonid ning neid saab kustutada osakaupa. Seega on võimalik kustutada osa mingi tegelaste omadustekimbust, osa tegelastest jne. Sealjuures tuleb arvestada võrreldavate osade omavahelist järjestust tulevases pindtekstis. Nt kui sama tegelane esineb kahes ÜSis, siis kustutatakse hilisemas tema need omadused, mis ei ole uued võrreldes varasemate viitamistega. Nt: (2) Mees tuli koju ja heitis magama.

Kuna objekti mees deskriptiivsed omadused ei ole teise ÜSi ajaks muutunud, siis kustutatakse nad kõik ja jäetakse objektile eraldi keelevahendiga osutamata. Reaalses tekstiloomises on täielik kustutus küllalt harv, sest lisaks deskriptiivsele funktsioonile tuleb arvestada ka teisi.

Kustutamist/taastamist tuleb lahus hoida üldistamisest/detailiseerimisest. Viimased on protsessid, mis viivad üksused ühelt detailsuseastmelt teisele. Kustutamisel aga jätab kõneleja ära mõne sama detailsusastme üksustest, seda millelagi asendamata. Selliselt on kustutuse tulemuseks auk tekstis. Kui üldistamine/detailiseerimine on tehtav iseene alusel, siis kustutamine/taastamine vajab kõrvalüksuste abi (vt ka Dijk 1977, 108-112; Brown, Yule 1983).

16. Seni oleme saanud propositsioneerimise tulemusel struktuuri, mille esimesel korral paikneb tegevuskeskne ideepropositsioonide kogum ja teisel eraldi väljaeraldatud püsivad üksused. Mõlemad korraldused on liigendatud omaduste kimpudeks ning mittevajalikud omadused kustutatud. Sellist struktuuri nimetame ideepropositsioonide komplektiks.

See komplekt on analoogiline keele semantikatasandi üksuste propositsioonide struktuuriga ja on seega keelega seotav. Ideaalis on mõlemad struktuurid isomorfsed, st igale üksustekimbule ideetasandil vastab kindel kimp omadusi keeletasanditel ehk teisisõnu kindel üksus mentaalses leksikonis. Reaalses suhtlemises ei ole selline isomorfia obligatoorne. Kõneleja muidugi arvestab mentaalse leksikoni võimalusi ideetasandi üksuste kimpudesse korrastamisel, kuid siiski ei pea olema iga ideekimbu vasteks kindel lekseem. Viimasel juhul tuleb omadustekimbud jaotada mitme leksikoniüksuste vahel. Nt võib osa objekti omadusi vahendada üldisema tähendusega nimisõnaga, osa aga omadussõnaga (kõuts - isane kass). Keeles täidavad objekti omaduste osutaja rolli enamasti omadussõnad, tegevuste omadusi aga osutavad määrsõnad.

Kui on vajalik välja tuua eraldi omadustekimbud, siis lisatakse nad kolmanda korrusena ideetasandi struktuuri. Tekstis võib selliseid omadusi esitada kas täiendite või määrustena sündmuslauses või öeldistäitena omaette omaduslauses:

(3) Tuli külla onutütar. Ta on ilus.

(4) Tuli külla ilus onutütar.

Seega on üks ÜS vahendatav tekstis nii ühe sündmuslausega kui sündmuslause ja omaduslause kombinatsiooniga. Erinevad valikud on tingitud eelkõige interpersonaalsest ja tekstuaalsest funktsioonist.

17. Nii tekib propositsioneerimise tulemusel ÜSist mitmesuguste erinevat tüüpi omavahel seotud ideepropositsioonide komplekt, mis on ideaalis isomorfne semantikatasandi propositsioonide komplektiga. Tekib küsimus, milleks on sellist ideetasandit üldse tarvis, miks ei saa kogu see tegevus toimuda semantikatasandil? Reaalses tekstiloomises ilmselt toimub osa tehetest ideetasandil, osa aga jätkuvad ka semantikatasandil ning range piiri tõmbamine ei ole võimalik. Teoreetiliselt on aga vahe oluline. Eelkõige sellepärast, et kogu seda ideetasandi struktuuri ei pea vahendama üksnes või üldse keeleliselt, vaid võib kasutada ka teistsuguseid koodide. Nt žeste, mis antakse edasi hoopis teiste füüsiliste vahenditega kui artikuleeritavad sõnad. Sealjuures võivad suulises kõnes keelelise ja žestilise koodi üksused omavahel väga erinevalt kombineeruda. Tekst võib jõuda kuulajani kahe teineteist täiendava koodi abil või kahest kooditüübist

konstrueeritud üksustena:

(5) Noh kas akkame kah [panema
NIPS KÕRI PIHTA] /või mis//

(6) Sa ju tead mis neist sai/kõik nad

hiljem

[VASAKU KÄE LIIGUTUS PAREMALT VASAKULE]

Samuti võib vahendada sama objekti kui osalist keeleliselt ja kui tegelast mittekeeleliselt:

(7) [Tema tuleb teiega kaasa]
[OSUTUS KÄEGA INIMESELE]

Selline süsteem, kus mittekeeleline aste on üksainus ning vahendamisel võib valida mitme koodi vahel nõuab, et ka mittekeeleliste koodide üksused peavad sobituma ideetasandi struktuuridega. Selleks peavad nad aga olema mälusse talletatud samamoodi kui keelelise koodi üksused. Nt ameerika kurt-tummade viipekeeles ASL kohta see ka kehtib (vt Grosjean 1980; Itkonen 1986).

18. Järgnevalt peab kõneleja vahendama saadud ideetasandi struktuuri läbi keeletasandite üksuste. Selleks viiakse ideetasandi omadustekimbud semantikatasandile, koondatakse seal propositsioonideks, viiakse edasi grammatikatasandi moodustajateks. Ühtlasi vahendatakse grammatiliselt rollisuheteid propositsioonides ning järjestatakse moodustajad ja nende osad. Ideaalis vastab igale propositsioonile üks moodustaja ning iga rollisuhet vahendab omaette grammatiline marker. Reaalselt on tavaliselt grammatiliste suhete repertuaar väiksem kui rolliliikide oma. Ka keeletasandil on olemas propositsioonide ja nende osade loomulik järjestus, mida peegeldab neutraalne sõnajärg lauses (vt Rätsep 1978, 218-222). Kõrvalekalded sellest toovad taas sisse tekstuaalne ja interpersonaalne funktsioon (nt luuletuse rütmistruktuur või lauseosade tuntuse aste). Vahendamisprobleemidega on psühholingvistikas palju tegeldud, seetõttu neil siin pikemalt ei peatuta (vt nt Clark, Clark 1977).

19. Selliselt oleme saanud ühe ÜSi vaste pindtekstis. Kuid ÜSid stseenis (ja stseenid Ps) on omavahel seotud. Stseeni lahtiliigendamisel tuleb see seotus säilitada ja viia kuulajani nii, et too suudaks taastada esialgsed suhted osade vahel stseenis.

SPs ja stseenis olevat keerulist seostevõrku nimetame globaalseks koherentsiks ja eeldame, et terviklik stseen või

SP on globaalselt koherentne. Ideetasandil jaguneb koherents kohesiooniks ja konneksiooniks. Konneksioonisuhted ühendavad omavahel ideeproportsioonide komplekse, kohesioonisuhted aga teisel korrusel paiknevaid püsivaid ÜSi osi (tegelasi, kohta ja aega). Kumbagi tüüpi iseloomustab oma suhetetüpoloogia ja vahendite park. Koherentsi probleeme käsitleme pike-malt omaette artiklis (Hennoste 1987).

Kokkuvõte

1. Esitatud mudel peegeldab põhietappe teel sündmusest tekstini. Suur osa nähtusi on mudelis vaadeldud analoogiliselt olemasolevate tekstimudelitega, mõnikord üksnes ümbersõnastatuna uutes terminites. Meie arvates põhimõtteliselt olulised erijooned siinses mudelis on järgmised:

a) tehet on vaadeldud polüloogilise protsessina, milles abisõlmed kontakteeruvad otse nii fookusega kui omavahel. See erineb monoloogilisest mudelist, milles sõlmed on seotud ühesuunaliste käskudega, ning dialoogilisest mudelist, milles fookussõlm suhestub küsimuste-vastuste kaudu iga abisõlmega otse ja viimased omavahel kaudselt üle fookuse;

b) situatiivsel üldtasandil on välja eraldatud omaette ideetasand, milles toimub tervikliku stseeni või sündmuse ümberstruktureerimine ideepropositsioonide komplektiks, mis on ikooniline keeletasandi üksuste semantikakomponendiga ja see läbi viimase külge haagitav;

c) ideetasandi komplekt on kahekorruseline struktuur, milles eristuvad kaks erinevat minimaalset tekstiloomisüksust ideetasandil: tegevuskeskne ideepropositsioonide kogum ja püsivad osad stseenist;

d) eelnevaga seoses on väidetud, et erinevate võimalike väljenduskoode taga on üksainus kognitiivne tegelikkuse korra-
rastamise mehhanism ning keelega seotud kognitiivsed protsessid ei moodusta omaette isoleeritud moodulit.

2. Kirjeldatud mudel sellisel kujul vajab edasiarendamist. Mudelile tuleb lisada siinses kirjelduses puuduvad komponendid (tekstuaalne ja interpersonaalne funktsioon, kuulaja tehet jms). Kõiki komponente tuleb süvendada (tehteid vaadelda detailsemalt, uurida eri strateegiaid ja printsiipe jne). Teisalt vajab mudel psühholingvistilist kontrolli ning teis-
tes mudelites eeldatud, kuid siin kõrvale jäetud osade sele-

tamist (nt mõtte/lause olemus ja roll).

Viidatud kirjandus

- Beattie, G. 1983, *Talk: An Analysis of Speech and Non-Verbal Behaviour in Conversation*. Milton Keynes.
- Beaugrande, R.-A. de, Dressler, W.U. 1981, *Introduction to Text Linguistics*. London.
- Brown, G., Yule, G. 1983, *Discourse Analysis*. Cambridge etc.
- Chafe, W.L. 1979, *The flow of thought and flow of language.- Syntax and Semantics, vol 12: Discourse and Syntax*. N.Y.etc, pp.159-181.
- Clark, H.H., Clark, E.V. 1977, *Psychology and Language*. N.Y. etc.
- Dijk, T.A.van 1977, *Text and Context*. London.
- Dijk, T.A.van 1982, *Episodes as units of discourse analysis.- Analyzing Discourse: Text and Talk*. GURT 1981. Washington, pp.177-195.
- Dijk, T.A., Kintsch, W. 1983, *Strategies of Discourse Comprehension*. N.Y.
- Enkvist, N.E. 1975, *Tekstilingsvistiikan peruskäsitteitä*. Jyväskylä.
- Enkvist, N.E. 1981, *Experiential iconicism in text strategy.- Text*, vol.1, No.1, pp.77-111.
- Enkvist, N.E. 1985, *Text and discourse linguistics, rhetoric, and stylistics.- Discourse and Literature*. Amsterdam/Philadelphia, pp.11-38.
- Enkvist, N.E. 1986, *Linearization, text type and parameter weighting.- Language and Discourse: Test and Protest*. Amsterdam/Philadelphia, pp.245-260.
- Erelt, M. 1986, *Eesti lauseõpetuse põhimõtted*. Tallinn.
- Fillmore, Ch.J. 1982, *Ideal readers and real readers.- Analyzing Discourse: Text and Talk*. GURT 1981. Washington, pp.248-270.
- Friedman, L.G. 1984 - Фридман Л.Г. *Грамматические проблемы лингвистики текста*. Ростов.
- Grice, H.P. 1985 - Грайс Г.П. *Логика и речевое общение.- Новое в зарубежной лингвистике 16*. Москва, с. 217-237.
- Grosjean, F. 1980, *Psycholinguistics of sign language. - Recent Perspectives on American Sign Language*. Hillsdale, N.J., pp.33-59.

- Halliday, M.A.K. 1980 - Халлидей М.А.К. Лингвистическая функция и литературный стиль.- Новое в зарубежной лингвистике 9. Москва, с. 116-147.
- Halliday, M.A., Hasan, R. 1976, Cohesion in English. London.
- Hennoste, T. 1985, Mikrotekst ja absats. Sissejuhatusesks. - Noored filoloogias 1985. Tallinn, lk.11-14.
- Hennoste, T. 1986, Tekstigrammatikast tekstiteooriani. - Keel ja Kirjandus nr.1, lk.26-34.
- Hennoste, T. 1987, Kohesioon ja selle väljendamine eesti keeles. - Käsikiri.
- Hinds, J. 1979, Organizational patterns in discourse. - Syntax and Semantics, vol.12: Discourse and Syntax. N.Y., pp.135-157.
- Hobbs, J. 1978, Why is Discourse Coherent? SRI International Technical Note 176. Stanford.
- Hobbs, J. 1979, Coherence and coreference. - Cognitive Science, vol.3, pp.67-90.
- Itkonen, E. 1986, Form-meaning isomorphism, or iconicity, in diachronic linguistics (and elsewhere). - Symposium on Formalization in Historical Linguistics. Tallinn, pp. 38-46.
- Johnson-Laird, P. 1983, Mental Models. Cambridge.
- Klimesch, W. 1987, A connectivity model for semantic processing. - Psychological Research, vol.49, No.1, pp.53-62.
- Longacre, R.E. 1979, The paragraph as a grammatical unit. - Syntax and Semantics, vol.12: Discourse and Syntax. N.Y., pp.115-134.
- Lyons, J. 1977, Semantics. Cambridge etc.
- MacGregor, J.N. 1987, Short-term memory capacity: limitation or optimization? - Psychological Review, vol.94, No.1, pp.107-108.
- Pajunen, A., Palomäki, U. 1984, Tilastotietoja suomen kielen rakenteesta 1. Helsinki.
- Perrig, W., Kintsch, W. 1985, Propositional and situational representations of text. - Journal of Memory and Language, vol.24, pp.502-518.
- Rätsep, H. 1978, Eesti keele lihtlausete tüübid. Tallinn.
- Wurzel, W.U. 1983, What is the issue of natural grammar. - Symposium on Grammars of Analysis and Synthesis. Tallinn, pp.123-124.

ПОЛИЛОГИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ ПОРОЖДЕНИЯ ТЕКСТА

Т. Хенносте

Резюме

Излагается теоретическая модель порождения связного текста. В рамках описываемого подхода предпринимается попытка синтеза теоретических идей и эмпирических данных соответствующих логических, психолингвистических и лингвистических исследований. Предлагаемая модель представляет собой систему из трех ступеней и шести уровней, на перекрещении которых образуются узлы, которые генератор текста должен проходить:

~~проекция (П)~~	~~идея (И)~~	~~содержание~~	~~форма~~	~~выражение~~
1. П события		текст	текст	текст
2. сцена	комплект И	эпизод	параграф	абзац
3. единичное событие	комплект И- пропозиций	комплект пропозиций	грамм. элементарное предло- жение	фонети- ческое элементарное предло- жение